

Az erőforrások regionális újraelosztása

Reflexiók Lengyel Imre és Varga Attila tanulmányára

Tudományos közleményeket nem szokás az izgalmas jelzővel illetni. Lengyel Imre és Varga Attila tanulmánya (*Lengyel–Varga* [2018]) számomra izgalmas volt. Utoljára hasonlót *Kornai–Matits* [1987] munkájának olvastán éreztem. Akkor, 1987-ben azt olvashattam, hogy az állami redisztribúció – a vállalatok normatív elszegényítése és szelektív meggazdagítás – hogyan térítette el az eredeti jövedelmezőséget a ténylegestől. És felrémlik Antal László 1986-os mondata egy szakkollégiumi előadáson: „A kiváló vállalatok között csak elvétve volt nyereséges. Ebben valami nagyon mély logikának kell lenni ...”

Most, 2018-ban, majd 30 évvel később pedig azt olvasom, hogy:

– A 2000–2016 közötti legnagyobb GDP-növekedés elérő (az utóbbi években azonban már inkább stagnáló) CENTRUM megyecsoport ezt nem munkatermelékenysége révén, hanem annak ellenére érte el – munkatermelékenysége szignifikánsan a leggyengébben járul hozzá a nemzeti GDP/fő mutató dinamikájához. Ezzel együtt az általános népességfogyás ellenére a CENTRUM megyetípus egyedül volt képes lakónépességét és ezen belül a munkaképes lakónépességét növelni. Pusztán ez a foglalkoztatottsági tényező eredményezte az egy főre jutó GDP növekedését. Ugyanakkor ide koncentrálnak a kutató-fejlesztő létszám és a K + F-költségek 2/3-a, a tudományos fokozattal rendelkezők 70 százaléka, a K + F-beruházások fele és az uniós gazdaság- és vállalkozásfejlesztési források lakosságarányosan legmagasabb hányada.

– A TUDÁSKÖZPONT nevű megyecsoport a második mind a legalacsonyabb munkatermelékenységi mutató, mind a K + F-költségekből és beruházásokból való kedvezményezett sorában, valamint a kutató-fejlesztő létszámból és tudományos fokozatúakból való részesedés tekintetében is.

– A két pozitív munkatermelékenységgű, egyben a lakónépesség 37 százalékát kitevő FDI FELDOLGOZÓIPARI és az ŰJRAIPAROSODÓ megyecsoportok ugyanakkor népességfogyásnak vannak kitéve, és kevésbé részesednek a K + F-forrásokból és emberi tőkéből.

Abban azonban valami „nagyon mély logikának” kell lenni, hogy a kedvezményezettek komparatív hátránya (munkatermelékenység) hogyan változik az erőforrás (újra-)elosztása során versenyelőnyé.

A tanulmány erénye, hogy tényeken alapuló (*fact-based*) adatokat sorjáz, és a végén ezekből leszűrt kérdéseket, dilemmákat fogalmaz meg. Nem értékeli, nem minősít – a tényekből leszűrhető következtetések „belátását az olvasóra bízva”. Sajátos, jellegzetes mintázatokra mutat rá, az ezek mögötti oksági struktúrák feltárása rengeteg további elemzést igényel még. Ha a tanulmánynak az öt megyecsoportra vonatkozó különböző adatsorait egyetlen táblázatba rendezzük (lásd 1. táblázat), a kutatás által feltárt tényeket együtt látva tanulságos mintázatok rajzolódnak ki.

A kirajzolódó mintázat alapján sajátos összehasonlítást tehetünk *Kornai–Matits* [1987] és *Lengyel–Varga* [2018] kutatásainak következtetései között. Az összehasonlító megállapításokat a 2. táblázat foglalja össze.

Kornai–Matits [1987] megnevezi a redisztribúcióért felelős mechanizmust: a feltárt jelenségek a központosított állami gazdasági, pénzügyi, ár- és adópolitika, valamint az ezekre alapozott gazdaságirányítási gyakorlat következményei. A *Lengyel–Varga* szerzőpáros kutatásának következtetései tekintetében már korántsem ilyen egyértelmű, hogy mi az a mechanizmus, amely felelős lenne a feltárt jelenségekért. Ennek megértése mindenképpen további kutatásokat igényel. A szerzők által mottóként idézett *Krugman*-felvetés – nevezetesen, hogy a nemzeti növekedési ütem igazán a regionális növekedési különbségeiből érthető meg – igazolásához a *Lengyel–Varga*-tanulmány végkövetkeztetései kiváló kutatási kérdéseknek tekinthetők, már csak a miértekre kell választ találni!

Végezetül a szerzők tanulmány végi dilemmáihoz én is hozzátennék néhányat.

1. A nappalis hallgatók 80 százaléka TUDÁSCENTRUMOKBAN van – lássuk be: a CENTRUM egyben TUDÁSCENTRUM is! Mi indokolja ezt a felsőoktatási koncentrációt? Milyen telephelyelmélettel lehetne ezt alátámasztani?

2. A tudásalapú megyékben a felsőfokú végzettségűek aránya az országos érték alatt van mindkét korcsoportban! Mi az oka annak, hogy nem képesek megtartani ezt a populációt?

3. További talányos képlet a TUDÁSCENTRUMOK (a CENTRUMOT is beleértve) gyengülő munkatermelékenységi teljesítménye. Vajon mi lehet az ok? Tudás- „termelésünknek” ($K + F + I$) a hozzáadott értéke lenne alacsony? Vagy csak alulárzott? Vagy túl drágák az előállítási költségei, túl nagy a rezsiköltség? Másként fogalmazva: az látszik, hogy a TUDÁSCENTRUMOK eredményesek a pályázati források megszerzésében, de vajon hasonlóan eredményesek-e a szellemi termékek piaci alapú értékesítésében is?

4. Az előbbi dilemmahalmaz megfogalmazható a következőképpen is: lehet, hogy van a TUDÁSCENTRUMOKNAK akadémiai modelljük, üzleti modelljük azonban – úgy tűnik – nincs!

5. Mi a magyarázat arra, hogy egy tudásközpontú világban a beszállítói státusban lévő – így jellemzően alacsony hozzáadott értékkel jellemezhető – FDI FELDOLGOZÓ-IPARI csoport termelékenyebb, mint a nagy hozzáadott értékkel jellemezhető TUDÁSKÖZPONTOK? Mi a magyarázat arra, hogy a legmagasabb felsőfokú végzettségű részarányt felmutató CENTRUMBAN a legkisebb a munkatermelékenység?

6. Önmagában az is izgalmas kérdés, hogy milyen okokra vezethető vissza a termelékenységi deficitrel párosuló erőforrás-koncentráció mintázata. A még izgalmasabb kérdés azonban az, hogy milyen gazdaságpolitikára, piacszabályozásra vagy

1. táblázat

A megyetípusok összehasonlítása a GDP-növekedés, annak összetevői és a növekedés alaptényezői szerint

	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	Országos
GDP-NÖVEKEDÉS (2012–2016)						
Egy lakosra jutó (százalék) (4. táblázat)	106,1	126,8	120,8	109,9	114,3	113,7
Egy foglalkoztatottra jutó GDP (2012–2016) (4. ábra)	csökken	növekszik	növekszik	csökken	stagnál	n. a.
A GDP EGY LAKOSRA JUTÓ NÖVEKMÉNYE (2012–2016) (3. ábra)						
A munkatermelékenység arányának hozzájárulása	negatív	pozitív	pozitív	negatív	negatív	negatív
A foglalkoztatási ráta hozzájárulása	pozitív	pozitív	pozitív	pozitív	pozitív	pozitív
Munkaképes korúak hozzájárulása	negatív	negatív	negatív	negatív	negatív	negatív
LAKÓNÉPESSÉG (5. táblázat)						
Összesen (2016) (ezer fő)	3000	1424	2448	1300	1626	9798
Lakónépesség megoszlása (2016) (százalék)	30,62	14,53	24,98	13,27	16,60	100,00
Lakónépesség változása 2010-ről 2016-ra	169 000	-24 000	-278 000	-92 000	-178 000	-403 000
MUNKAKÉPES KORÚ NÉPESSÉG (5. táblázat)						
Összesen (2016) (ezer fő)	2006	970	1647	883	1104	6609
Munkaképes korúak megoszlása (2016) (százalék)	30,35	14,68	24,92	13,36	16,70	100,00
Munkaképes korúak változása 2010-ről 2016-ra	45 000	-32 000	-191 000	-68 000	-107 000	-354 000
FELSŐFOKÚ VÉGZETTSÉGŰEK (2016) (6. táblázat)						
Összes lakosságból (százalék)	34,3	18,9	16,7	17,4	15,2	22,8
30–34 évesek között (százalék)	47,2	28,9	24,7	31,7	19,6	33,9

CENTRUM = (1), FDI FELDOLGOZÓIPARI = (2), ÚJRAIPAROSODÓ = (3), TUDÁSKÖZPONT = (4), RURÁLIS = (5).
Zárójelben a Lengyel–Varga [2018] tanulmányban szereplő adatforrás helye.

A szürke cellák jelentése: az országosnál nagyobb/az országoshoz képest felülreprezentált.

Az 1. táblázat folytatása

	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	Országos
EZER LAKOSRA JUTÓ NAPPALIS (2016) (7. táblázat)						
Fő	36,2	8,3	8,1	37,5	2,9	19,4
Százalék	57,1	6,2	8,3	25,6	2,4	100,0
Egy lakosra jutó K + F (2015–2016) (8. táblázat)						
K + F-költség (ezer forint/fő)	88,8	20,8	14,0	38,7	4,4	39,5
megoszlás (százalék)	68,6	7,7	8,9	13,0	1,9	100,0
K + F-beruházás (ezer forint/fő)	9,6	3,6	3,3	8,2	1,1	5,5
megoszlás (százalék)	52,7	9,6	14,7	19,8	3,3	100,0
KUTATÓK, FEJLESZTŐK (2016) (9. táblázat)						
Fő/100 000 lakos	597	124	96	253	30	263
Megoszlás (százalék)	69,4	6,9	9,1	12,7	1,9	100,0
TUDOMÁNYOS FOKOZATÚAK (2016) (9. táblázat)						
Fő/100 000 lakos	322	74	56	318	25	170
Megoszlás (százalék)	58,1	6,4	8,3	24,8	2,5	100,0

CENTRUM = (1), FDI FELDOLGOZÓIPARI = (2), ÚJRAIPAROSODÓ = (3), Tudásközpont = (4), Rurális = (5).
Zárójelben a *Lengyel-Varga* [2018] tanulmányban szereplő adatforrás helye.

A szürke cellák jelentése: az országnál nagyobb/az országhoz képest felülreprezentált.

2. táblázat

A Kornai–Matits [1987] és a Lengyel–Varga [2018] kutatás következtetéseinek összehasonlítása

Kornai–Matits [1987]	Lengyel–Varga [2018]
1. A nyereség újraelosztásának mértéke igen nagy: egyrészt nagymértékű jövedelemeltérítés valósul meg a redisztribúció nyomán, másrészt hatalmas a támogatásokon és az elvonásokon keresztül megmozgatott nyereségtömeg.	Az erőforrások regionális újraelosztásának mértéke igen nagy: az emberi erőforrások és a tőkeforrások a CENTRUM és a TUDÁSKÖZPONTOK megyecsoportokban felülreprezentáltak, az FDI FELDOLGOZÓIPARI, az ÚJRAIPAROSODÓ és a RURÁLIS megyecsoportokban alulreprezentáltak oszlanak el.
2. Az újraelosztás következtében a vállalatok tényleges nyeresége jelentős mértékben elszakad az eredeti nyereségtől.	Az újraelosztás következtében a megyecsoportok erőforrásokhoz való hozzájárítása jelentősen elszakad a termelékenységtől.
3. Az eredeti jövedelmezőség alapvetően befolyásolja a redisztribúció jellegét, mégpedig: a veszteség egyértelműen megnöveli a támogatások megszerzésének esélyét, míg a jövedelmezőség növekedése maga után vonja az elvonások arányos növekedését.	A termelékenység alapvetően befolyásolja a regionális redisztribúció jellegét, mégpedig: az alacsony termelékenység egyértelműen megnöveli az emberi és tőkeerőforrások megszerzésének esélyét, és az erőforrásokhoz való hozzájárításuk a magas termelékenységre rovasára történik.
4. A redisztribúció nyomán a jövedelmezőség alacsony szintre történő nivellálása megy végbe.	A redisztribúció nyomán a kedvezményezettek fékezik a GDP növekedését.
7. Nincs érdemleges pozitív kapcsolat a vállalatok korábbi időszakbeli jövedelmezősége és a későbbi időszak beruházási aktivitása között.	Nincs érdemleges kapcsolat a megyecsoportok termelékenysége és a K + F-beruházások és -költségek megszerzési esélye között.
8. A későbbi jövedelmezőség nincs érdemleges kapcsolatban a korábbi időszak beruházási aktivitásával.	Nincs érdemleges kapcsolat a megszerzett erőforrások és a termelékenység növekedése között.
9. A beruházások allokációjában nem jellemző a jövedelmezőségi kritériumok érvényesülése. A saját beruházási források elszakadnak a vállalat eredeti jövedelmezőségétől. Az idegen beruházási források megszerzésének esélyeit növeli az alacsonyabb jövedelmezőség.	Az erőforrások allokációjában nem jellemző a termelékenységi kritériumok érvényesülése. A megszerzhető források elszakadnak a megyecsoport termelékenységétől. Az erőforrások megszerzésének esélyeit növeli az alacsonyabb termelékenység.
10. Nincs pozitív kapcsolat a vállalatok jövedelmezősége és a keresetek között.	Nem egyértelmű a kapcsolat a megyecsoportok termelékenysége és az egy főre jutó GDP értékei között.

bármilyen más intézkedésekre lenne szükség egy egészségesebb mintázat irányába való elmozduláshoz. Rábízható-e ez a piaci erők önszabályozó mechanizmusaira (a régiók versenyére), vagy itt egy felülről lefelé való beavatkozás szükséges az egészségesebb mintázat kialakításához?

7. Újragondolandó, de legalábbis árnyalendő az autóiipari beszállítói függés *versus* nagyobb termelékenység örökzöld vitája – a kutatási eredmények tükrében úgy tűnik, hogy az a kérdés a helyénvaló: melyiknek legyen prioritása? A termelékenység növelésén *vagy* a függés csökkentésén legyen-e a gazdaságpolitikai hangsúly?

8. És talán még egy dilemma a Barabási-féle hálózatelmélet (*Barabási* [2003]) szemüvegén keresztül. A hálózati csomópontok (hubok) a hálózati pontok választásainak révén emelkednek ki. Mi az az alkalmassági vonzerő, amely ezt a hálózati topológiát eredményezte? Ennek megértése – azt gondolom – kulcs a mintázat megváltoztatásához!

Hivatkozások

BARABÁSI ALBERT LÁSZLÓ [2003]: *Behálózva*. Magyar Könyvklub, Budapest.

KORNAI JÁNOS–MATITS ÁGNES [1987]: *A vállalatok nyereségének bürokratikus újraelosztása*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest.

LENGYEL IMRE–VARGA ATTILA [2018]: *A magyar gazdasági növekedés térbeli korlátai – helyzetkép és alapvető dilemmák*. *Közgazdasági Szemle*, 65. évf. 5. sz. 499–524. o. <https://doi.org/10.18414/ksz.2018.5.499>.

Bakacsi Gyula